

І. М. Куліш

Напрями підвищення конкурентоспроможності сільських територій України в контексті використання досвіду Бразилії та Аргентини

Розглянуто особливості розвитку агропромислових комплексів Бразилії та Аргентини з врахуванням прогнозованої вченими загрози «латиноамериканського» шляху розвитку України. Здійснено порівняння структури ВВП та розподілу робочої сили у зазначених державах. Досліджено еволюцію реформування сільськогосподарської галузі у Бразилії та Аргентині і діяльність національних урядів цих країн у кризові періоди. Окреслені основні загрози для сільських територій та для України загалом, у випадку відсутності державного контролю за розвитком сільських територій та використанням земельних ресурсів.

Ключові слова: сільські території; генномодифіковані організми, земельні ресурси, економічний розвиток, Бразилія, Аргентина, Україна.

Уже протягом досить тривалого часу висловлюються думки щодо «латиноамериканського» шляху розвитку України. Нині тенденції, які підтверджують цю думку, стосуються багатьох сторін життя і подібність, яка спостерігається в окремих важливих аспектах, дає підстави до занепокоєння. Зокрема, це стосується сільських територій та агропромислового комплексу України.

Сільські території нашої країни, як і в більшості держав світу, є менш розвинені порівняно з міськими. Причина полягає у певній консервативності, терплячості селян та тому, що практично кожний з них має присадибне господарство. У сільській спільноті усі на видноті, окрім того, соціальна згуртованість сільської громади є набагато вищою, ніж жителів міст, через що проблема голоду у сільських місцевостях України (що має місце у багатьох державах світу) фактично відсутня. У країнах Латинської Америки, з якими усе частіше порівнюють Україну, вже були прецеденти голоду серед сільського населення, що було спричинене помилками у державній економічній політиці, а тому це питання вимагає дослідження в контексті використання практичного досвіду з метою уникнення загроз та різноманітних помилок у вітчизняних підходах до планування розвитку сільських територій.

Вперше співставлення нашої держави з державами Латинської Америки та визначення загроз, які впливають із цієї подібності, зробили в 1996 р. В. Г. Кремень, Д. В. Табачник, В. М. Ткаченко [1]. Пізніше таке порівняння стало традиційним, і його використовує багато вчених, політиків та громадських діячів, серед яких О. Лісинчук, О. Сушко [2], О. Ткач [3] та ін. При цьому головний наголос у дослідженнях робився на аналогії політичних процесів, низькому розвитку громадянського суспільства, корумпованості влади, а економічні аспекти розглядалися частково і в такій важливій галузі, як сільське господарство, а зокрема перевагам або втратам для України внаслідок прямування «латиноамериканським

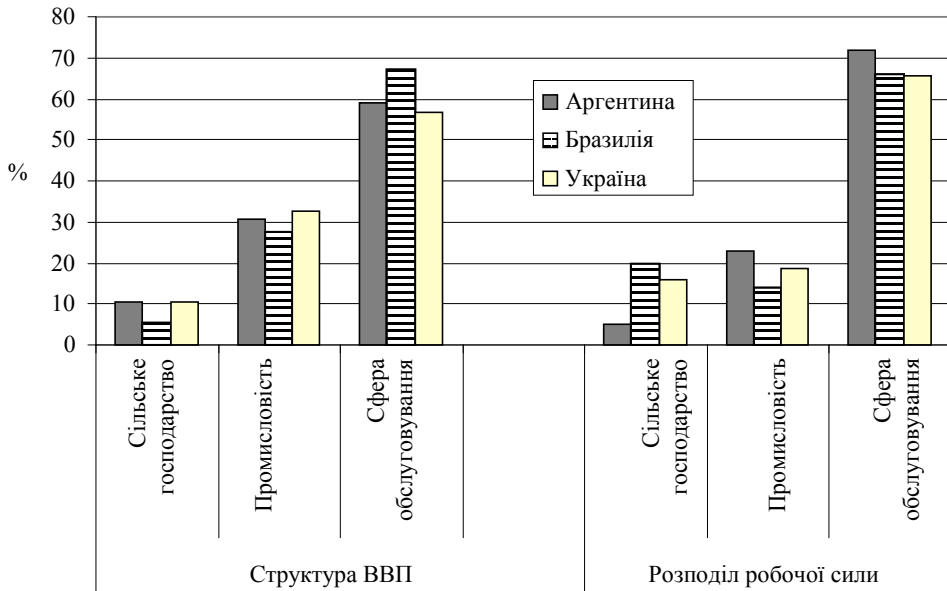


Рис. 1. Структура ВВП та розподіл робочої сили в Аргентині, Бразилії та Україні у 2012 р. [4; 6]

шляхом» розвитку приділено недостатньо уваги, що й обумовило завдання цього дослідження.

Для порівняння з Україною доцільно обрати дві держави – Бразилію та Аргентину. Вибір обумовлений тим фактом, що обидві держави практично одночасно почали реформування своєї економіки, в т. ч. сільського господарства, але результати були різними. Тому врахування їх досвіду, аналіз допущених помилок у цій сфері дадуть можливість ретельніше спланувати майбутню державну аграрну політику України з огляду на максимальне зменшення ризиків та загроз в процесі її реалізації. На рис. 1 наведено порівняння структур ВВП та розподіл робочої сили в Аргентині, Бразилії та Україні у 2012 р.

Бразилія – найбільша країна Південної Америки, за розмірами території посідає п'яте місце у світі після Росії, Канади, Китайської Народної Республіки та Сполучених Штатів Америки. Країна виробляє 2,5% світового валового продукту (2,7% за паритетом купівельної спроможності). Частка Бразилії в економічному потенціалі Південної Америки становить 40%. Порівняно з іншими великими країнами ВВП Бразилії в поточних цінах на третину менший від ВВП КНР і вдвічі перевищує індійський [5, с. 381].

Сільське господарство завжди мало важливе значення для економіки Бразилії. При цьому частка сільськогосподарського виробництва у ВВП, поступово зменшуючись, починаючи з 2000 р., коливається у межах від 7% до 5,4%. Для порівняння: аналогічна динаміка по Україні за 1990–2012 рр. (період до 1990 р. розглядати недоцільно, оскільки Україна тоді перебувала у складі СРСР і не вела самостійної економічної політики) наведена на рис. 2.

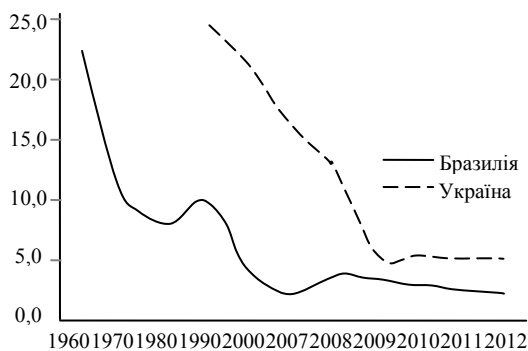


Рис. 2. Динаміка зміни частки сільського господарства у ВВП Бразилії та України (1960–2012 рр.),% [5, с. 383; 4; 6].

Дослідження функціонування сільського господарства Бразилії доцільно починати з 1965 р. (на діаграмі рис. 2 показник 1960 р. наведений для наочності), оскільки з цього року бере початок бразильська державна аграрна політика. Першим кроком стало створення національної системи сільського кредитування (Sistema Nacional de Crédito Rural) (далі – НССК), яка переслідувала мету запровадження так званої «зеленої революції»¹. Цей процес викликав швидкі та глибокі

зміни в економічній та виробничій структурі села. На той час у держави були чіткі цілі щодо сільських територій, для досягнення яких використовувалися усі доступні засоби. Головним інструментом для пристосування сільського господарства до потреб накопичення капіталу в цей період стала фінансова підтримка.

НССК стала основою для змін у сільському господарстві Бразилії. Заохочувалось використання нових технологій та новітніх матеріалів. Субсидії у сільськогосподарське виробництво стимулювали зростання попиту на сільськогосподарське обладнання та інвентар, що, своєю чергою, сприяло підвищенню зайнятості в цій сфері виробництва (машин та сільськогосподарського обладнання), адже у період з 1954 до 1961 р. рівень безробіття був високим. Окрім того, кредит надавався за умови дотримання «сільськогосподарського пакету», який складався з певного насінневого матеріалу та хімічних засобів [7, с. 130].

У 1970-х роках головними бенефіціарами державних програм підтримки були середні та крупні агропромислові виробники, які отримували великі допомоги та кредити, при цьому маленькі підприємства також мали певну вигоду [8, с. 10].

У сучасній інноваційній економіці, орієнтованій на знання та інформацію, частка сільського господарства у загальному обсязі виробництва держави, як правило, має тенденцію до зменшення, що впливає на якість людського капіталу, адже вимагає вищого рівня освіти та професіоналізму, здатності навчатись, застосовувати нові технології, засоби та пристрої. У зв'язку з цим зменшується кількість зайнятих цим видом економічної діяльності при інтенсифікації виробництва та збільшенні продуктивності праці, що, своєю чергою, впливає на інші макроекономічні показники.

Бразилія в певному сенсі стала винятком із зазначеного правила. Внаслідок гнучкої та ефективної державної сільськогосподарської

¹ Зелена революція – комплекс змін у сільському господарстві країн, що розвиваються. Був поширений у 1940–1970 рр. Викликав значне збільшення світової сільськогосподарської продукції. Зміни головним чином стосувалися активного виведення більш продуктивних сортів рослин, розширення іригації, застосування добрив, пестицидів, сучасної техніки.

політики відбулося зростання виробництва якісної, конкурентоспроможної продукції, частка якої в загальному експорті держави поступово зростала.

На сьогодні країна належить до економік світу, які найдинамічніше розвиваються, входить до числа провідних держав за показниками розвитку аграрного сектора. Наприклад, за виробництвом зерна у 2011 р. Бразилія досягла національного рекорду – 163 млн. т і закріпила за собою звання основної житниці світу [9, с. 22].

Вигідні кліматичні умови сприяли освоєнню такої інновації, як біопаливо. За період з 2000 до 2012 р. виробництво етанолу у Бразилії зросло на 140 відсотків. У 2012 р. на виробництво біопалива витрачалося понад 50 відсотків усього врожаю цукрової тростини. Зростання цього сектора здебільшого обумовлене заходами політики (наприклад, доручення уряду, надання кредитів та субсидій на виробництво заміщуваних видів палива (так званих екологічних) і прийняття різноманітних сприятливих для сектору заходів політики у сфері торгівлі), значення для зростання попиту мало і зростання цін на нафту. Останнім часом виробництво біопалива стало найбільшим джерелом нового попиту на сільськогосподарську продукцію і тепер чинить вплив навіть на формування цін на усі види зернових [10, с. 17].

Порівняно з іншими державами світу, в яких аграрний сектор становить значну частину економіки, Бразилія має істотну перевагу, яка полягає в тому, що завдяки р. Амазонці вона має у розпорядженні великі запаси прісної води. Оскільки вчені наполягають на необхідності зменшення навантаження на водні ресурси, що обумовлене їх дефіцитом, можна спрогнозувати, що агровиробництво Бразилії буде орієнтуватись на ті напрями, які вимагають великих витрат води.

Аргентинська Республіка займає друге (після Бразилії) за територією і третє (після Бразилії та Колумбії) за населенням місце серед держав Південної Америки.

Сільське господарство є однією з головних галузей економіки Аргентини і становить 8-9% ВВП. Використання наявного потенціалу на дуже високому рівні – сільське господарство Аргентини майже повністю задовольняє національні продовольчі потреби і велику частину продукції експортує. Провідне місце в експорті країни займають зернові (зерно та олійні культури), а далі йде виробництво сої (разом з бобами, картоплею, маслом, борошном та біопаливом), що і є основною експортною діяльністю [11, с. 13]. Однак при цьому у сфері вирощування сої в Аргентини є ряд проблем, які поступово накопичуються.

До початку 1980-х років Аргентина була визначною за стандартами рівня життя її населення. Сільськогосподарське виробництво відзначалась великим різноманіттям і було зосереджено в руках малих сімейних ферм. Типовий аргентинський фермер у 1970-х рр. вирощував невелику кількість сільськогосподарських культур, таких як овочі або пшениця, тримав птахів, молочне стадо й деколи м'ясну худобу на маленькій земельній ділянці, яка часто належала йому десятиліттями за правом володіння. До 1980-х вироблялися великі надлишки продовольства, урядових субсидій фермерам не існувало, а борги фермерів були мінімальними.

Ситуація змінилася у 1980-х у результаті так званої аргентинської кризи, пов'язаної з різким ростом цін на нафту, що, своєю чергою,

спричинило світове зростання відсоткових ставок, і Аргентина опинилася у борговій пастці [12, с. 163].

Розпочався тривалий період економічної кризи з великими стрибками інфляції, які деколи сягали 200% на місяць, що тривав до початку 1990-х, при цьому державний борг продовжував зростати. Задля вирішення проблеми було прийняте рішення про необхідність пошуку шляхів повнішого використання потенціалу сільських територій і розпочато перебудову традиційного сільського господарства Аргентини на культивування монокультури із розрахунку на глобальний експорт. У той самий час внаслідок економічної кризи мільйони акрів основних сільськогосподарських угідь було скуплені банками, а в них – іноземними корпораціями та приватними інвесторами. Саме тоді й розпочалося масове вирощування генномодифікованих організмів (далі – ГМО). Соя, як головна культура, була обрана не випадково, оскільки, починаючи з 1970-х років, завдяки великим агрохолдингам, вона стала основним компонентом фуражних кормів у світі, а отже, можна було з великою ймовірністю прогнозувати попит на неї [13, с. 42].

Проте вирощування ГМО не обмежується одним лише насіннєвим матеріалом, необхідно використовувати й спеціальні «компонентні» гербіциди², фунгіциди та інші речовини, що вкрай негативно впливало на тварин, людей та навколишнє середовище. При цьому генномодифіковану продукцію подавали як одну з форм «зеленої революції» і з огляду на це всіляко її пропагували.

У 2002 р. в Аргентині розпочалася економічна криза, яка була дуже болючою для населення, адже на цей час уже практично була ліквідована практика вирощування продуктів харчування для власних потреб, що сталося внаслідок перетворення сільського господарства Аргентини в індустріальне. Криза підсилилась голодом. Була розпочата рекламна кампанія, яка пропагувала заміну їжі з овочів, м'яса, молока, яєць та інших продуктів соєю. Продукти з сої навіть спочатку роздавали голодним безкоштовно [14, с. 5].

Таким чином, генномодифікована соя з суто фуражної культури, яка, як зазначалася вище, піддавалася ще й потужній хімічній обробці, перетворилася на продукт харчування людей.

Володіючи родючими землями, Аргентина погодилась стати піддослідною територією, де масово запроваджене виробництво ГМО. Згадана вище соя на 100% генномодифікована [11, с. 13], окрім того, 34 млн. акрів ріллі віддані під зернові культури ГМО. Жодна держава світу не піддавалася настільки радикальному перетворенню фундаментальної структури своїх земельних володінь, як Аргентина. Історія виробництва ГМО та історія Аргентинської соєвої революції стали соціологічним прикладом систематичної втрати національної продовольчої самодостатності в ім'я «прогресу» [12, с. 162]. Нині за виробництвом сої Аргентина займає друге місце серед держав Південної Америки і третє серед держав світу.

Сільськогосподарські угіддя Аргентини займають 138 млн. гектарів, але обробляється лише п'ята частина, решта площі – це луки та пасовиська. Тваринництво відіграє провідну роль у сільському господарстві країни. Це важливий сектор економіки держави, у 2010 р. налічувалося близько

² Гербіциди, які застосовуються у комплекті з певним видом ГМО як невід'ємний компонент.

48 млн. голів крупної рогатої худоби (одне з передових місць у світі), хоча останніми роками культивация сої змусила цю галузь перейти на менш цінні землі. Так, наприклад, тваринництво перемістилося на схід Патагонії, у низьку пампу.

Попри це молочне виробництво у 2010 р. становило 10,1 млн. т і продовжує нарощуватися, при цьому 20% молока експортується, а надої молока від однієї корови за останній час суттєво зросли. Фактично ситуація, за якої галузь опинилася у гіршому, з точки зору наявності пасовиськ та лук, стані спонукала шукати невикористані резерви, що сприяло зростанню продуктивності. Близько 45% переробленого молока йде на виробництво сиру. Зони молочного тваринництва зосереджені навколо Буенос-Айреса, на півдні провінції Санта-Фе і у деяких районах Кордови. Яловичина становить основу харчування населення. У 2011 р. було вироблено 2,5 млн. метричних тонн м'яса у перерахунку на забійну вагу. Сільське господарство також спеціалізується на вівчарстві – другій за вагомістю м'ясної галузі.

Має певне значення виробництво овочів та фруктів, які становлять 3% експорту. Центри з виробництва яблук та груш розташовані на сільських територіях Патагонії, а в північно-східних регіонах виробляють цукор, цитрусові та тютюн.

Загалом світовий попит на біопаливо та соєві боби (аналітики вказують, що за рахунок біопалива буде покриватись 30% від загальної потреби в рідкому транспортному паливі) [15, с. 179; 16] дає можливість спрогнозувати зменшення частки різних видів сільськогосподарської продукції Аргентини на користь нарощування потужностей виробництва сої, однак це посилить економічну залежність держави від трансгенної сої як монокультури.

Таким чином, огляд використання сільськогосподарського потенціалу Бразилії та Аргентини показує, що в Аргентині сільське господарство успішно розвивалося до тих пір, поки не розпочалось активне державне втручання, або коли воно було мінімальним.

Саме внаслідок хибної сільськогосподарської політики Аргентина стала заручником монокультури, тому в разі прогнозованого на майбутнє спаду попиту на генномодифіковану сою, що буде обумовлене сьгоднішніми світовими тенденціями орієнтації на екологічно чисті продукти, швидко відновити гармонію в сільському господарстві та наростити потужності інших галузей їй буде складно.

Бразилія в набагато кращій ситуації, ніж решта розглянутих держав, оскільки має дуже великий природний потенціал, а сільськогосподарська політика держави, спрямована на підтримку нової техніки та новітніх технологій виробництва, дає свої позитивні результати.

Нинішня ситуація в сільському господарстві України викликає стурбованість, яка обумовлена невизначеністю земельного питання, посиленою систематичними публікаціями в засобах масової інформації про те, що всі землі в Україні вже скуплені іноземними власниками через підставних осіб тощо.

Тенденції на ринку виробництва сільськогосподарської продукції також насторожують, зокрема масове виробництво окремих культур, які використовуються для виробництва біопалива і масово експортуються.

Мається на увазі ріпак та інші культури цього типу, на що вже неодноразово звертали увагу вчені. Така, на перший погляд, прогресивна річ, як біодизельне паливо, яке виробляється з рослинної олії, для сільських територій України переростає у загрозу. У зв'язку з тим, що у 2012 р. ріпак продавався в середньому по 3,5 тис. грн. за тонну, прибуток від виробництва цієї культури не можна порівняти з прибутком від пшениці з вартістю від 1,1 до 1,5 тис. грн. за тонну, оскільки рентабельність вирощування ріпаку становить до 127% (750 грн. чистого прибутку за тонну насіння) і продовжує зростати. Хоча врожайність пшениці у 2012 р. становила в середньому по Україні 28,0 ц з га, а ріпаку – 22,0 ц з га, прибуток від нього набагато більший, загалом протягом періоду з 1990-2012 рр. площа, з якої зібрано ріпак, зросла більше, ніж у 6 разів (з 89,6 тис. га у 1990 р. до 547,0 га у 2012 р.) [17, с. 79, 113, 115]. При цьому, намагаючись зменшити витрати, виробники часто не дотримуються технологій вирощування ріпаку – вносять мінімум добрив або не здійснюють сівозмін сільськогосподарських культур. За таких умов ґрунт втрачає родючість набагато швидше, адже ріпак вбирає з землі вдвічі більше поживних речовин, ніж, наприклад, озима пшениця [18, с. 171].

Майже весь врожай ріпаку продається до країн Західної Європи (за інформацією Українського клубу агробізнесу – понад 90%), при цьому він вивозиться у вигляді сировини [19, с. 43].

Зваживши, що належне відновлення родючості ґрунтів проводиться рідко, на перспективу існує ризик піти шляхом Аргентини, з тією різницею, що природні умови в Україні значно бідніші (в Аргентині знімаються два врожаї на рік). Втрата ж достатніх обсягів власного сільськогосподарського виробництва загрожує продовольчій безпеці, а отже й національній безпеці держави.

Ми вже піднімали питання про необхідність внесення змін до чинного законодавства з метою контролю за використанням землі [18, с. 173]. Доцільно також акцентувати увагу на пропозиціях професора О. Кузьменко щодо прийняття Законів України «Про родючість земель» та «Про органічне землеробство» [20, с. 38].

Тому нині постало нове завдання: захистити національне багатство – землю – від тотального виснаження. А отже необхідно терміново залучити науковий потенціал України до розробки проекту закону, покликаного забезпечити її дбайливе використання. На жаль, є негативний досвід, коли прийняті закони належним чином не працюють через відсутність відповідного підзаконного забезпечення, а тому паралельно з розробкою проекту закону необхідно опрацьовувати механізм здійснення контролю за його дотриманням. У зазначеному механізмі мають бути передбачені всі ланки контролю та чітко прописані повноваження та обов'язки.

Під час розробки державних стратегічних планів розвитку агропромислового комплексу головний наголос доцільно робити на зберіганні та переробці продукції сільського господарства, що допоможе уникнути переходу України до статусу держави, яка постачає на світовий ринок лише сировину. Якщо вже нині не почати таку роботу, то в майбутньому існує реальна загроза «латиноамериканського шляху» розвитку сільських територій України в його Аргентинській іпостасі, що фактично означатиме

втрату самостійності нашої держави у прийнятті рішень у сфері аграрної політики.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду) / В. Г. Кремень, Д. В. Табачник, В. М. Ткаченко. – К.: ARC—UKRAINE, 1996. – 796 с.
2. Лісинчук О. Чи є політико-економічні групи перешкодою для політичного розвитку України? / О. Лісинчук, О. Сушко. – К.: Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні, Білорусі та Молдові; Вид. фірма «Заповіт», 2005. – 76 с.
3. Ткач О. І. Модернізація політичних систем країн Латинської Америки (політологічний аналіз) / О. І. Ткач. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 312 с.
4. The World Factbook. 2012 / Central Intelligence Agency. – Access mode: <https://www.cia.gov/library/publications/download/>.
5. Ломакин В. К. Мировая экономика: учебник для студентов вузов / В. К. Ломакин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 671 с.
6. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Gilson Alceu Bitten court. As Políticas Agrícolas e a Agricultura Familiar no Sul do Brasil / Cadernos de Pesquisa, 1997. – № 7. – P. 126-140.
8. Lamounier Bolivar. Determinante políticas da política agrícola: um estudo de atores, demandas e mecanismos de decisão / Bolivar Lamounier, Instituto de Pesquisa Econômica Aplicada // Estudos de política agrícola. – Rio de Janeiro: IPEA, 1994. – Vol. 9. – 65 p.
9. Economia Brasileira em Perspectiva. Relatório / Secretaria de Política Econômica; Secretaria do Tesouro Nacional (STN); Secretaria de Assuntos Internacionais (SAIN); Secretaria de Acompanhamento Econômico (SEAE); Secretaria da Receita Federal do Brasil (RFB). – Brasília: Ministério da Fazenda, 2012. – 175 p.
10. Gorterde H. The social costs and benefits of biofuels: The intersection of environmental, energy and agricultural policy / H. De Gorterde, D. Just // Applied Economic Perspectives and Policy, 2010. – № 32(1). – P. 4–32.
11. Pérez Mamerto. The Promise and the Perils of Agricultural Trade Liberalization. Lessons from Latin America / Mamerto Pérez, Sergio Schlesinger, Timothy A. Wise; Working Group on Development and Environment in the Americas. – Washington: WOLA, 2008. – 27 p.
12. Engdahl W. F. Seeds of Destruction: The Hidden Agenda of Genetic Manipulation / Engdahl W. F. – Montreal: Global Research (Progressive Press Series), 2007. – 360 p.
13. Crisis and Agrarian Protest in Argentina: The Movimiento Mujeres Agropecuarias en Lucha / Norma Giarracca, Miguel Teubal, Carlos Pérez Latin // American Perspectives (Power, Policy, and Neoliberalism), 2001. – Vol. 28. – № 6. – P. 38-53.
14. Joensen L. Argentina's torrid love affair with the soybean / Lilian Joensen, Stella Semino // Seedling: [w. p.], 2004. – October. – P. 5–10.

15. Somerville C. Feedstocks for lignocellulosic biofuels / C. Somerville, H. Youngs, C. Taylor, S. Davis, S. P. Long // Science, 2010. – Vol. 329. – Issue 5993. – P. 790-792.
16. Youngs H. Development of feed stocks for cellulosic biofuels / Heather Youngs, Chris Somerville // F1000 Biology Reports, 2012. – Vol. 4: (10). – 11 p. – Access mode: <http://f1000.com/prime/reports/b/4/10/pdf>.
17. Рослинництво України, 2012 : стат. зб. / Державна служба статистики України. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». – 180 с.
18. Куліш І. М. Алгоритм планування розвитку сільських територій України в умовах глобалізації / І. М. Куліш // Міжнародний форум «Регіональні проблеми преобразования економіки: міжнародне співробітництво і міжрегіональна інтеграція» (25-26 вересня 2012 г.). – М. : Російська академія наук. Інститут проблем ринку. – С. 168-173.
19. Мельник А. Земля вмирає / А. Мельник / Український тиждень. – 2010. – № 39 (152). – 24 вересня. – С. 41-45.
20. Кузьменко О. Розвиток органічного землеробства в умовах ринку землі в Україні / О. Кузьменко // Економіст. – 2013. – № 3. – С. 38-39.

Куліш І. М. Напрямлення підвищення конкурентоспроможності сільських територій України в контексті використання досвіду Бразилії та Аргентини.

Рассмотрены особенности развития агропромышленных комплексов Бразилии и Аргентины с учетом прогнозированной учеными угрозы «латиноамериканского» пути развития Украины. Проведено сравнение структуры ВВП и распределения рабочей силы в указанных странах. Исследована эволюция реформирования сельскохозяйственной отрасли в Бразилии и Аргентине и деятельность национальных правительств этих стран в кризисные периоды. Очерчены основные угрозы для сельских территорий и для Украины в целом, в случае отсутствия государственного контроля за развитием сельских территорий и использованием земельных ресурсов.

Ключевые слова: сельские территории, генномодифицированные организмы, земельные ресурсы, экономическое развитие, Бразилия, Аргентина, Украина.

Kulich I. M. Directions of Improvement of the Competitiveness of Rural Territories Ukraine in the Context of Using the Experience of Brazil and Argentina.

The features of development the agro-industrial complexes of Brazil and Argentina in terms of the predictable by scientists threat of «Latin-American» path of development of Ukraine are considered. A comparison of the GDP structure and labor allocation in these countries is conducted. The evolution of the reform on agricultural sector in Brazil and Argentina and the actions of the national governments of these countries in times of crisis are researched. The main threats to the rural territories and to the country at whole in case of the lack of government control of the rural territories development and land resources usage are outlined. Key words: rural territories, genetically modified organisms, land resources, economic development, Brazil, Argentina, Ukraine.

Надійшло 24.05.2013 р.